

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 316.334.3

ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ Д. М.,
ГАЛКІНА Ю. В.
Хмельницький національний університет

**ОФШОРНИЙ БАНКІВСЬКИЙ БІЗНЕС:
ПРОБЛЕМА «ВИТОКУ КАПІТАЛУ» З УКРАЇНИ**

В статті розглянуто аспекти впливу офшорного банківського бізнесу на міжнародний банківський бізнес в цілому, аналіз проблеми «витоку капіталу» з України. Думки більшості сучасних економістів сходяться сьогодні у тому, що лібералізація міжнародної торгівлі є необхідним напрямком розвитку світової економіки. Доведено, що вірогідність офшорного банківського бізнесу пояснюється можливістю уникнути оподаткування фізичних та юридичних осіб, обійти чисельні обмеження ділових операцій та наявність конфіденційності.

Ключові слова: офшорний банківський бізнес, компанія, банк, економіка, офшорні зони, банківська система, капітал.

VASYLKYVSKYI D.,
GALKINA Y.
Khmelnitsky National University

**OFFSHORE BANKING: THE PROBLEM OF
"LEAKAGE OF CAPITAL" FROM UKRAINE**

The article considers aspects of the influence of offshore banking business on the international banking business as a whole, analysis of the problem of "leakage of capital" from Ukraine. The views of most contemporary economists today agree that the liberalization of international trade is a necessary direction for the development of the world economy. It is proved that the probability of offshore banking business is explained by the possibility to avoid taxation of individuals and legal entities, to circumvent the numerous restrictions on business operations and the availability of confidentiality. Legal tax planning is not just well-adjusted accounting and proper compilation of balance sheets, but it also has the legal ability or not to pay any taxes in general, or to reduce their level to the minimum. Therefore, "offshore" (from the English offshore - "off-shore", "abroad") - this is one of the most famous methods of tax planning. It is based on the laws of many countries, which partially or completely exempt companies owned by individuals, but provided that the company does not have any income in that country, and the owners and management are not residents of the country. The problem of "leakage of capital" is by far the decisive factor for the Ukrainian economy. The "leakage of capital" is a phenomenon that is inherent not only for the Ukrainian economy. An important element of currency control is the control not only of economic entities, but also directly on the channels of "capital leakage" and of the institutions through which this "turn" is carried out. Implementation of economic reforms in Ukraine, the formation of a new system of state regulation of the Ukrainian economy, financial and banking spheres in general and the domestic currency market, in particular, all of this significantly lagged behind the pace of liberalization of these spheres. The consequence was that capital from the country began to be exported not so much in violation of the law, but bypassing the current legislative and regulatory norms, that is, in legal or legal forms, which are possible due to gaps in the legislation. Given the shortage of foreign exchange funds needed to service external liabilities and pay for investment imports, "capital flight" can become a major factor. For Ukraine, faced with the task of finding additional development resources, the problem of "capital leakage" has two aspects. One concerns the reduction of the volume of "capital leakage", and the second - the return of funds, which during the decade was withdrawn from the monetary circulation of the country. The outflow becomes an independent factor in the destruction of economic potential. The outflow of the largest part of currency funds was caused by non-return of export currency earnings, non-receipt of goods and services for repayment of advance payments for imports. The situation in which Ukraine has appeared in recent years, requires the adoption of immediate decisions. In general, the most attractive for Ukraine is the institutional system of currency control, which is based on the central bank and executive authorities. It contributes to strengthening the economic security of the state, increasing its external attractiveness, stabilizing the national monetary unit. For Ukraine today it is especially important to work out the optimal nature of cooperation and interaction between the National Bank and executive authorities.

Key words: offshore banking business, company, bank, economy, offshore zones, banking system, capital.

Постановка проблеми. Офшорний банківський бізнес (ОББ) став невід'ємною частиною світової економіки і несе за собою як позитивне явище – це можливість широкого доступу на міжнародні фінансові ринки, так і негативне, що полягає в поширенні кримінальних та злочинних схем. Офшори в Україні – один з небагатьох способів отримати додаткову свободу в бізнесі і легально зменшити податкове навантаження. За розрахунками експертів в офшорах зосереджено близько 60% загальної вартості світового капіталу, через них проходить приблизно половина фінансових транзакцій.

Мета статті – дослідження впливу офшорного бізнесу на економіку країни, висвітлення сучасних схем (технологій) ухилення від сплати податків, приховування імені власника компанії. Визначити причини здійснення зовнішньоекономічної діяльності вітчизняними підприємствами через офшорні зони чи офшорні юрисдикції.

Виклад основного матеріалу. Мрія будь-якого бізнесмена – мінімальні податки і якомога простіші умови для ведення справ. Втіленням цього бажання стали офшори. Саме вони є зараз головною перешкодою

для порозуміння між діловим світом і урядами багатьох країн. Легальне планування податків – не просто добре налагоджений бухгалтерський облік і правильне складання звітних балансів, це ще й законна можливість або не платити ніяких податків узагалі, або звести їх рівень до мінімального. Тому "офшор" (від англійського offshore – "поза берегом", "за кордоном") – це один з найвідоміших методів податкового планування. Його основою є законодавства багатьох країн, що частково або повністю звільняють від оподаткування компанії, що належать особам, але за умови, що фірма не має доходів у цій країні, а власники і керівництво не є резидентами країни.

Основні ознаки офшорних зон:

1. Податкові пільги. Багато офшорних юрисдикцій стягують податки, проте всі вони або не стягують прибутковий податок взагалі, або стягують його тільки з певних категорій доходу, або стягують податок нижчий, ніж у тій країні, де платники є податковими резидентами.

2. Фінансова секретність. Певний рівень секретності також є характерним для офшорних юрисдикцій, як і для інших країн.

3. Легкість доступу до зарубіжної банківської системи. Дає можливість розміщувати капітал у твердій валюті в надійних банках стабільної країни [1].

Проблема «витоку капіталу» є на сьогоднішній день визначальною для економіки України. «Витік капіталу» – явище, властиве не тільки для економіки України. Провідні країни Заходу також неодноразово стикалися з цією проблемою. Але особливість національної економіки України полягає як у мотивах «витоку», каналах впливу та макроекономічних наслідках, так і – переважно – у специфіці первинного нагромадження капіталу.

Проведення в Україні економічних реформ, становлення нової системи державного регулювання економіки України, фінансової і банківської сфер взагалі та внутрішнього валютного ринку зокрема все це помітно відставало від темпів лібералізації цих сфер. Наслідком стало те, що капітал з країни почав вивозитися не стільки у порушення закону, скільки обминаючи чинні законодавчі та нормативно-правові норми, тобто в легальних або легалізованих формах, що є можливими через прогалини в законодавстві.

За умови дефіциту валютних коштів, необхідних для обслуговування зовнішніх зобов'язань і оплати інвестиційного імпорту, «втеча капіталу» може стати основним чинником, що спровокує погіршення стану платіжного балансу та підірве зусилля органів валютного регулювання та валютного контролю щодо зміцнення національної валюти. Для України, перед якою стоїть завдання пошуку додаткових ресурсів розвитку, проблема «витоку капіталів» має два аспекти. Один стосується зменшення обсягів «витоку капіталів», а другий – повернення коштів, що впродовж десятиліття виводилися з грошового обігу країни. Стосовно заходів протидії «витоку капіталів» запропоновано два зовсім різних підходи, які з певною часткою умовності можуть бути позначені як ліберально-ринковий і адміністративно-державний.

З погляду прихильників першого підходу, ця проблема вирішиться сама собою у процесі просування ринкових реформ, нормалізації ситуації у сфері оподаткування і загального поліпшення умов інвестиційного клімату в Україні. Проте разом з ринковою стабілізацією економіки потрібні ще такі спеціальні заходи, не пов'язані з макроекономічним регулюванням: 1) цілеспрямоване поліпшення інвестиційного і підприємницького клімату, створення якісної маси довіри до уряду і фінансових інститутів; 2) зміцнення довіри до української економіки через забезпечення збалансованості бюджету; поліпшення податкової системи і податкового адміністрування; забезпечення надійної роботи банківської системи; захист прав кредиторів й інвесторів; прозорість фінансової звітності всіх підприємств і організацій; підвищення ефективності в боротьбі зі злочинністю і корупцією, поліпшення роботи прокуратури і судової системи; суворе дотримання чинних на території України законодавчих та нормативно-правових актів; 3) зниження загального рівня підприємницьких ризиків, створення такого становища у господарській сфері, за якого приховане вивезення прибутків за межі країни припиняє бути економічно вигідним для резидентів; 4) стимулювання репатріації капіталів [2].

Відповідно до другого підходу, характерного для українських зовнішньоекономічних відомств і деяких виконавчих служб, вплив фінансових ресурсів з України обумовлений загальною криміналізацією економіки і масовими зловживаннями у сфері зовнішньоекономічної діяльності (насамперед внаслідок її надмірної лібералізації). При цьому вплив стає самостійним чинником руйнування господарського потенціалу. Для протидії «втечі капіталу» потрібно посилити державний контроль над валютними і зовнішньоекономічними операціями і вжити цілеспрямованих заходів (у тому числі законодавчих) щодо боротьби з правопорушеннями і корупцією в даній сфері.

Тут можна виділити такі превентивні заходи: 1) вдосконалення адміністративно-законодавчого контролю над зовнішньоекономічною діяльністю для запобігання нелегальному вивезенню прибутків; 2) боротьба зі зловживаннями у фінансовій сфері, а також усунення численних нормативно-правових упущень, що дозволяють вивозити прибутки, не порушуючи, а обминаючи чинне законодавство (зокрема до цих заходів належить уведення обмежень на кореспондентські відносини з банками, зареєстрованими в офшорних зонах); 3) створення у системі правоохоронних органів і контролюючих організацій міжвідомчого центру фінансових розслідувань для інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронної діяльності; 4) розробка правових і організаційних заходів щодо запровадження економічних

санкцій до резидентів-експортерів за невиконання або несвоєчасне зарахування валютної виручки від зовнішньоекономічних операцій, здійснюваних за межами митної території України; 5) розробка процедури повернення незаконно вивезених грошей (протиправна діяльність осіб потрапляє в поле зору правоохоронних органів, часто проходить від 1 до 2 років, що не дозволяє повернути 3-за кордону близько 75 % незатребуваних і втрачених для України грошових коштів); 6) здійснення правоохоронними та контролюючими органами спеціальних операцій; 7) з метою припинення незаконного перерахування валюти через фіктивні імпорتنі рахунки, введення податків на грошові перекази поштою – у такий спосіб уряд збиратиме податки незалежно від фактичного здійснення імпорتنих поставок, а стимули для використання фіктивних імпорتنих контрактів для прихованого експорту капіталу різко знизяться [3].

Важливим елементом валютного контролю є контроль не тільки за господарюючими суб'єктами, а й безпосередньо за каналами «витоку капіталів» та установами, через які цей «виток» здійснюється.

Відплив найбільшої частини валютних коштів спричинений неповерненням експортного валютного виторгу, ненадходженням товарів і послуг на погашення авансових платежів за імпортом, заниженням цін за експортною та завищення за імпоротною продукцією. Необхідно визнати, що в країні сформувалася організована мережа економічних суб'єктів, які «спеціалізуються» на використанні «сірих» схем переказу валютних коштів за межі України і прикриваються зовнішньоторговельними контрактами (фактично – фіктивними угодами). Такий стан речей у багатьом є наслідком вільного доступу будь-якого господарюючого суб'єкта на зовнішній ринок. На сьогоднішній день, тобто через десять років лібералізації зовнішньоторговельної діяльності, виявляються негативні сторони практики вільного виходу на зовнішній ринок. Це уможливило організацію великомасштабної "втечі" валютних ресурсів з України.

Отже, становище, в якому опинилася Україна останніми роками, потребує прийняття негайних рішень. Однак існує багато проблем, пов'язаних як з регулюванням внутрішнього валютного ринку та контролем за діями на ньому учасників, так і з регулюванням та контролем зовнішньоекономічної діяльності. Вирішення цих проблем потребує додаткових нормативно-законодавчих заходів.

Пропонується кілька шляхів вирішення проблеми «витоку капіталів» з України. Першим кроком має бути законодавче обмеження допуску господарюючих суб'єктів на зовнішній ринок. Цього можна досягнути внесенням відповідних змін до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Суть цієї пропозиції зводиться до такого: а) введення ліцензування окремих видів зовнішньоторговельної діяльності, державної реєстрації та незалежної експертизи зовнішньоторговельних контрактів, що має на меті припинення недобросовісної практики здійснення зовнішньоторговельної діяльності (передусім «фірмами-одноденками») і об'єктивно скоротить кількість посередницьких організацій у зовнішній торгівлі; б) встановлення мінімального набору обов'язкових вимог до зовнішньоторговельних контрактів і документів, підтверджуючих надання і отримання послуг і результатів інтелектуальної діяльності.

Заходи валютного регулювання і валютного контролю:

1. Висунення вимоги обов'язкового відкриття юридичними особами-резидентами гривневих депозитів в уповноважених банках у розмірі 100 % коштів, перерахованих на купівлю валюти для оплати імпорту товарів до їх ввезення в країну, тобто під контракти, що передбачають здійснення авансових платежів. Це дозволить знизити вплив недобросовісного зовнішньоторговельного бізнесу на стан внутрішнього валютного ринку, але при цьому, зауважимо, можуть бути частково порушені інтереси добросовісних імпортерів. Враховуючи це, необхідно нормативно звільнити імпортерів від необхідності депонування гривневих коштів за купівлі валюти з використанням ними таких загальноприйнятих у міжнародній зовнішньоторговельній практиці інструментів забезпечення, як відкриття безвідкличних акредитивів.

2. Використання факторингу як ще одного методу вирішення проблеми неплатежів у зовнішньоекономічній діяльності. Перевагою факторингу над звичайним страхуванням ризику є те, що фактор у зазначений у контракті термін повністю виплачує кошти (у попередньо визначеному обсязі) експортеру, а потім за допомогою своїх важелів отримує цю суму від імпортера (тоді як за страхування товару експортер отримує кошти лише за умови офіційного підтвердження неплатоспроможності імпортера). Слід зазначити, що факторингові операції за інкасової форми розрахунків застосовуються у разі здійснення торговельних операцій із «сумнівними» або невідомими (новачками у сфері зовнішньоекономічної діяльності) контрагентами, а також експортерами, які мають проблеми з потоком готівки. Впровадження в Україні факторингових операцій уможливить для вітчизняних експортерів отримання достовірної інформації про фінансово-господарський стан закордонних партнерів перед укладанням експортних контрактів та гарантоване одержання платежів за експорт продукції, що загалом сприятливо вплине на стан національної економіки.

3. Вдосконалення порядку валютного контролю з боку уповноважених банків за операціями їхніх клієнтів, пов'язаними з переказами валюти за кордон за договорами, що потребують підвищеної уваги (тобто з ознаками фіктивності), наприклад, банк має право призупинити проведення операцій на 5 днів, якщо вона може призвести до «витоку капіталу».

4. Впорядкування та координація взаємовідносин між органами валютного контролю.

Запропоновані нововведення дозволять підвищити ефективність валютного контролю з боку уповноважених банків та перешкоджатимуть "втечі" валютних коштів з України через зовнішньоторговельні операції [4].

Крім того, надзвичайно важливим для України є формування оптимальної інституційної системи. Вдосконалення системи валютного контролю неможливе без вдосконалення існуючої системи державних органів, що здійснюють контроль у сфері валютних відносин. На сьогодні існує інституційна система з головним органом валютного контролю – Національним банком України, у структурі якого функціонує Департамент валютного контролю і ліцензування, а також частково делеговані повноваження обласним управлінням Національного банку України та Міністерству фінансів, Державній податковій адміністрації, Державній митній службі, Міністерству зв'язку та іншим органам.

Загалом найпривабливішою для України є інституційна система валютного контролю, яка спирається на центральний банк і виконавчі органи влади. Вона сприяє зміцненню економічної безпеки держави, підвищенню її зовнішньої привабливості, стабілізації національної грошової одиниці.

Для України сьогодні особливо важливо відпрацювати оптимальний характер кооперації та взаємодії між Національним банком та органами виконавчої влади. Багаторічний досвід Західних країн свідчить, що без поєднання зусиль центральних банків та виконавчої влади практично неможливо досягти бажаних результатів у сфері валютного контролю. Нині діючий в Україні облік руху валютних цінностей потребує вдосконалення, зокрема необхідно створити єдиний обліково-інформаційний центр, в якому акумулювалася б інформація щодо усіх видів валютних операцій, і налагодити механізм державного регулювання платіжного балансу. У валютному законодавстві треба передбачити контрольні функції Міністерства економіки та Головного управління державного казначейства при Міністерстві фінансів України. У більшості країн саме таким чином здійснюється контроль за рухом капіталів [4].

Висновки. Головною сферою діяльності офшорних банків є відкриття рахунків клієнтів та проведення різних операцій за ними. Особливо це привабливо для резидентів та інших клієнтів з країн, де існують високі ставки оподаткування, підприємства відчувають великий податковий тягар, жорсткий валютний контроль, відбувається моніторинг всіх операцій з боку держави. Використовуючи розбіжності в законодавчих актах різних країн, офшорний банківський бізнес дозволяє суттєво зменшити адміністративні та управлінські витрати, широко застосовувати переваги швидкого електронного зв'язку. Переваги, також, полягають і в тому, що з'являється більша можливість конфіденційності офшорних банківських операцій, які не попадають до загального моніторингу та контролю. Також, це дає можливість більш оперативного реагувати на зміну кон'юнктури в надані банківських послуг в будь-якій країні світу. За рахунок більш ефективного використання активів банку, його швидкого руху, власники банку мають можливість підвищувати свої прибутки, а враховуючи пільгові умови оподаткування доходів, дивідендів – збільшувати отримання чистих доходів та обходити різні обмеження щодо проведення окремих операцій, які існують в різних країнах світу. Встановлено умови, яких повинні дотримуватись банки, що реєструються в офшорних зонах. По-перше, такі банки не мають права здійснювати банківське обслуговування резидентів тих країн, де вони зареєстровані. По-друге, при проведенні банківських операцій та банківських розрахунків можна використовувати національну валюту країни реєстрації такого банку.

Література

1. Гаврилюк О. В. Економічна інтеграція в сучасному світі : [навч. посібник] / О. В. Гаврилюк. – К. : Наукова думка, 2005. – 12 с.
2. Гордійчук О.О. Ефективність офшорного бізнесу. Електронний ресурс бібліотеки ім. Вернадського / О.О. Гордійчук. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Suek/2011_4/Gord.pdf
3. Драган Г. Особливості офшорних зон та їх значення в Україні / Г. Драган // Стратегічні орієнтири. – 2011. – № 5. – 4 с.
4. Філіпенко А. С. Міжнародні економічні відносини: система регулювання міжнародних економічних відносин : [навч. посібник] / А. С. Філіпенко, І. В. Бураковський, В. С. Будкін. – К. : Либідь, 2006. – С. 8–10.

References

1. Havryliuk O. V. Ekonomichna intehratsiia v suchasnomu sviti : [navch. posibnyk] / O. V. Havryliuk. - K. : Naukova dumka, 2005 – 12 S.
2. Hordiichuk O.O. Efektyvnist ofshornoho biznesu. Elektronnyi resurs biblioteki im. Vernadskoho. / O.O. Hordiichuk. Rezhym dostupu: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Suek/2011_4/Gord.pdf
3. Drahan H. Osoblyvosti ofshornykh zon ta yikh znachennia v Ukraini / H. Drahan // Stratehichni oriientyry. – № 5. –2011. – 4 S.
4. Filipenko A. S. Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny: systema rehuliuвання mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn : [navch. posibnyk] / A. S. Filipenko, I. V. Burakovskiy, V. S. Budkin. - K. : Lybid, 2006 – 8-10 S.

Рецензія/Peer review : 10.01.2018

Надрукована/Printed : 06.02.2018

Стаття прорецензована редакційною колегією